

justificatur, et illuminatur, et beatificatur, operante et custodiente Deo dum obedienti subjectoque dominatur.

XXVI. Neque enim, ut dicemus, sicut operatur homo terram, ut culta atque focunda sit, qui cum fuerit operatus abscedit, relinquens eam, vel aratam, vel satam, vel rigamat, vel si quid aliud, manente opere quod factum est, cum operator abscesserit, ita Deus operatur hominem justum, id est, justificando eum, ut si abscesserit, maneat in abscedente quod fecit; sed potius sicut aer presente lumine non factus est lucidus, sed fit; quia si factus esset, non autem fieret, etiam absente lumine lucidus maneret, sic homo Deo sibi praesente illuminatur, absente autem continuo tenebratur; a quo non locorum intervallis, sed voluntatis aversione disceditur.

XXVII. Ille itaque operetur hominem bonum atque custodiat, qui incommutabiliter bonus est. Semper ab illo fieri, semperque perfici debemus, inherenter ei, et in ea conversione quae ad illum est permanentes, de quo dicitur: « Mihi autem adhaereret Deo bonus est¹; » et cui dicitur: « Fortitudinem meam ad te custodiam². » Ipsi sumus figuratum, non tantum ad hoc ut homines simus, sed ad hoc etiam ut boni simus. Nam et Apostolus cum fidelibus ad impietatem conversis, gratiam qua salvi facti sumus, commendaret: « Gratia enim, inquit, salvi facti estis per fidem; et hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne forte quis extollatur. » Ipsius enim sumus figuratum creati in Christo Jesu, « in operibus bonis, quae preparavit Dens, ut in illis ambulemus³; » Et alibi cum dixisset: « Cum timore et tremore vestram ipsorum salutem operamini⁴; » ne sibi putarent tribendum tanquam ipsi se facerent justos et bonos, continuo subiecit: « Deus enim est qui operatur

¹ Psal. lxxxi, 28. — ² Id. iiii, 16. — ³ Eph. ii, 3-10. — ⁴ Philip. ii, 12.

» in vobis¹; Sumpsit ergo Dominus Deus hominem, quem fecit, et posuit eum in paradiſo operari eum, hoc est, operari in eo, et custodire eum. » ² in illis. ³ in aliis. ⁴ in aliis. ⁵ in aliis. ⁶ in aliis. ⁷ in aliis. ⁸ in aliis. ⁹ in aliis. ¹⁰ in aliis. ¹¹ in aliis. ¹² in aliis. ¹³ in aliis. ¹⁴ in aliis. ¹⁵ in aliis. ¹⁶ in aliis. ¹⁷ in aliis. ¹⁸ in aliis. ¹⁹ in aliis. ²⁰ in aliis. ²¹ in aliis. ²² in aliis. ²³ in aliis. ²⁴ in aliis. ²⁵ in aliis. ²⁶ in aliis. ²⁷ in aliis. ²⁸ in aliis. ²⁹ in aliis. ³⁰ in aliis. ³¹ in aliis. ³² in aliis. ³³ in aliis. ³⁴ in aliis. ³⁵ in aliis. ³⁶ in aliis. ³⁷ in aliis. ³⁸ in aliis. ³⁹ in aliis. ⁴⁰ in aliis. ⁴¹ in aliis. ⁴² in aliis. ⁴³ in aliis. ⁴⁴ in aliis. ⁴⁵ in aliis. ⁴⁶ in aliis. ⁴⁷ in aliis. ⁴⁸ in aliis. ⁴⁹ in aliis. ⁵⁰ in aliis. ⁵¹ in aliis. ⁵² in aliis. ⁵³ in aliis. ⁵⁴ in aliis. ⁵⁵ in aliis. ⁵⁶ in aliis. ⁵⁷ in aliis. ⁵⁸ in aliis. ⁵⁹ in aliis. ⁶⁰ in aliis. ⁶¹ in aliis. ⁶² in aliis. ⁶³ in aliis. ⁶⁴ in aliis. ⁶⁵ in aliis. ⁶⁶ in aliis. ⁶⁷ in aliis. ⁶⁸ in aliis. ⁶⁹ in aliis. ⁷⁰ in aliis. ⁷¹ in aliis. ⁷² in aliis. ⁷³ in aliis. ⁷⁴ in aliis. ⁷⁵ in aliis. ⁷⁶ in aliis. ⁷⁷ in aliis. ⁷⁸ in aliis. ⁷⁹ in aliis. ⁸⁰ in aliis. ⁸¹ in aliis. ⁸² in aliis. ⁸³ in aliis. ⁸⁴ in aliis. ⁸⁵ in aliis. ⁸⁶ in aliis. ⁸⁷ in aliis. ⁸⁸ in aliis. ⁸⁹ in aliis. ⁹⁰ in aliis. ⁹¹ in aliis. ⁹² in aliis. ⁹³ in aliis. ⁹⁴ in aliis. ⁹⁵ in aliis. ⁹⁶ in aliis. ⁹⁷ in aliis. ⁹⁸ in aliis. ⁹⁹ in aliis. ¹⁰⁰ in aliis. ¹⁰¹ in aliis. ¹⁰² in aliis. ¹⁰³ in aliis. ¹⁰⁴ in aliis. ¹⁰⁵ in aliis. ¹⁰⁶ in aliis. ¹⁰⁷ in aliis. ¹⁰⁸ in aliis. ¹⁰⁹ in aliis. ¹¹⁰ in aliis. ¹¹¹ in aliis. ¹¹² in aliis. ¹¹³ in aliis. ¹¹⁴ in aliis. ¹¹⁵ in aliis. ¹¹⁶ in aliis. ¹¹⁷ in aliis. ¹¹⁸ in aliis. ¹¹⁹ in aliis. ¹²⁰ in aliis. ¹²¹ in aliis. ¹²² in aliis. ¹²³ in aliis. ¹²⁴ in aliis. ¹²⁵ in aliis. ¹²⁶ in aliis. ¹²⁷ in aliis. ¹²⁸ in aliis. ¹²⁹ in aliis. ¹³⁰ in aliis. ¹³¹ in aliis. ¹³² in aliis. ¹³³ in aliis. ¹³⁴ in aliis. ¹³⁵ in aliis. ¹³⁶ in aliis. ¹³⁷ in aliis. ¹³⁸ in aliis. ¹³⁹ in aliis. ¹⁴⁰ in aliis. ¹⁴¹ in aliis. ¹⁴² in aliis. ¹⁴³ in aliis. ¹⁴⁴ in aliis. ¹⁴⁵ in aliis. ¹⁴⁶ in aliis. ¹⁴⁷ in aliis. ¹⁴⁸ in aliis. ¹⁴⁹ in aliis. ¹⁵⁰ in aliis. ¹⁵¹ in aliis. ¹⁵² in aliis. ¹⁵³ in aliis. ¹⁵⁴ in aliis. ¹⁵⁵ in aliis. ¹⁵⁶ in aliis. ¹⁵⁷ in aliis. ¹⁵⁸ in aliis. ¹⁵⁹ in aliis. ¹⁶⁰ in aliis. ¹⁶¹ in aliis. ¹⁶² in aliis. ¹⁶³ in aliis. ¹⁶⁴ in aliis. ¹⁶⁵ in aliis. ¹⁶⁶ in aliis. ¹⁶⁷ in aliis. ¹⁶⁸ in aliis. ¹⁶⁹ in aliis. ¹⁷⁰ in aliis. ¹⁷¹ in aliis. ¹⁷² in aliis. ¹⁷³ in aliis. ¹⁷⁴ in aliis. ¹⁷⁵ in aliis. ¹⁷⁶ in aliis. ¹⁷⁷ in aliis. ¹⁷⁸ in aliis. ¹⁷⁹ in aliis. ¹⁸⁰ in aliis. ¹⁸¹ in aliis. ¹⁸² in aliis. ¹⁸³ in aliis. ¹⁸⁴ in aliis. ¹⁸⁵ in aliis. ¹⁸⁶ in aliis. ¹⁸⁷ in aliis. ¹⁸⁸ in aliis. ¹⁸⁹ in aliis. ¹⁹⁰ in aliis. ¹⁹¹ in aliis. ¹⁹² in aliis. ¹⁹³ in aliis. ¹⁹⁴ in aliis. ¹⁹⁵ in aliis. ¹⁹⁶ in aliis. ¹⁹⁷ in aliis. ¹⁹⁸ in aliis. ¹⁹⁹ in aliis. ²⁰⁰ in aliis. ²⁰¹ in aliis. ²⁰² in aliis. ²⁰³ in aliis. ²⁰⁴ in aliis. ²⁰⁵ in aliis. ²⁰⁶ in aliis. ²⁰⁷ in aliis. ²⁰⁸ in aliis. ²⁰⁹ in aliis. ²¹⁰ in aliis. ²¹¹ in aliis. ²¹² in aliis. ²¹³ in aliis. ²¹⁴ in aliis. ²¹⁵ in aliis. ²¹⁶ in aliis. ²¹⁷ in aliis. ²¹⁸ in aliis. ²¹⁹ in aliis. ²²⁰ in aliis. ²²¹ in aliis. ²²² in aliis. ²²³ in aliis. ²²⁴ in aliis. ²²⁵ in aliis. ²²⁶ in aliis. ²²⁷ in aliis. ²²⁸ in aliis. ²²⁹ in aliis. ²³⁰ in aliis. ²³¹ in aliis. ²³² in aliis. ²³³ in aliis. ²³⁴ in aliis. ²³⁵ in aliis. ²³⁶ in aliis. ²³⁷ in aliis. ²³⁸ in aliis. ²³⁹ in aliis. ²⁴⁰ in aliis. ²⁴¹ in aliis. ²⁴² in aliis. ²⁴³ in aliis. ²⁴⁴ in aliis. ²⁴⁵ in aliis. ²⁴⁶ in aliis. ²⁴⁷ in aliis. ²⁴⁸ in aliis. ²⁴⁹ in aliis. ²⁵⁰ in aliis. ²⁵¹ in aliis. ²⁵² in aliis. ²⁵³ in aliis. ²⁵⁴ in aliis. ²⁵⁵ in aliis. ²⁵⁶ in aliis. ²⁵⁷ in aliis. ²⁵⁸ in aliis. ²⁵⁹ in aliis. ²⁶⁰ in aliis. ²⁶¹ in aliis. ²⁶² in aliis. ²⁶³ in aliis. ²⁶⁴ in aliis. ²⁶⁵ in aliis. ²⁶⁶ in aliis. ²⁶⁷ in aliis. ²⁶⁸ in aliis. ²⁶⁹ in aliis. ²⁷⁰ in aliis. ²⁷¹ in aliis. ²⁷² in aliis. ²⁷³ in aliis. ²⁷⁴ in aliis. ²⁷⁵ in aliis. ²⁷⁶ in aliis. ²⁷⁷ in aliis. ²⁷⁸ in aliis. ²⁷⁹ in aliis. ²⁸⁰ in aliis. ²⁸¹ in aliis. ²⁸² in aliis. ²⁸³ in aliis. ²⁸⁴ in aliis. ²⁸⁵ in aliis. ²⁸⁶ in aliis. ²⁸⁷ in aliis. ²⁸⁸ in aliis. ²⁸⁹ in aliis. ²⁹⁰ in aliis. ²⁹¹ in aliis. ²⁹² in aliis. ²⁹³ in aliis. ²⁹⁴ in aliis. ²⁹⁵ in aliis. ²⁹⁶ in aliis. ²⁹⁷ in aliis. ²⁹⁸ in aliis. ²⁹⁹ in aliis. ³⁰⁰ in aliis. ³⁰¹ in aliis. ³⁰² in aliis. ³⁰³ in aliis. ³⁰⁴ in aliis. ³⁰⁵ in aliis. ³⁰⁶ in aliis. ³⁰⁷ in aliis. ³⁰⁸ in aliis. ³⁰⁹ in aliis. ³¹⁰ in aliis. ³¹¹ in aliis. ³¹² in aliis. ³¹³ in aliis. ³¹⁴ in aliis. ³¹⁵ in aliis. ³¹⁶ in aliis. ³¹⁷ in aliis. ³¹⁸ in aliis. ³¹⁹ in aliis. ³²⁰ in aliis. ³²¹ in aliis. ³²² in aliis. ³²³ in aliis. ³²⁴ in aliis. ³²⁵ in aliis. ³²⁶ in aliis. ³²⁷ in aliis. ³²⁸ in aliis. ³²⁹ in aliis. ³³⁰ in aliis. ³³¹ in aliis. ³³² in aliis. ³³³ in aliis. ³³⁴ in aliis. ³³⁵ in aliis. ³³⁶ in aliis. ³³⁷ in aliis. ³³⁸ in aliis. ³³⁹ in aliis. ³⁴⁰ in aliis. ³⁴¹ in aliis. ³⁴² in aliis. ³⁴³ in aliis. ³⁴⁴ in aliis. ³⁴⁵ in aliis. ³⁴⁶ in aliis. ³⁴⁷ in aliis. ³⁴⁸ in aliis. ³⁴⁹ in aliis. ³⁵⁰ in aliis. ³⁵¹ in aliis. ³⁵² in aliis. ³⁵³ in aliis. ³⁵⁴ in aliis. ³⁵⁵ in aliis. ³⁵⁶ in aliis. ³⁵⁷ in aliis. ³⁵⁸ in aliis. ³⁵⁹ in aliis. ³⁶⁰ in aliis. ³⁶¹ in aliis. ³⁶² in aliis. ³⁶³ in aliis. ³⁶⁴ in aliis. ³⁶⁵ in aliis. ³⁶⁶ in aliis. ³⁶⁷ in aliis. ³⁶⁸ in aliis. ³⁶⁹ in aliis. ³⁷⁰ in aliis. ³⁷¹ in aliis. ³⁷² in aliis. ³⁷³ in aliis. ³⁷⁴ in aliis. ³⁷⁵ in aliis. ³⁷⁶ in aliis. ³⁷⁷ in aliis. ³⁷⁸ in aliis. ³⁷⁹ in aliis. ³⁸⁰ in aliis. ³⁸¹ in aliis. ³⁸² in aliis. ³⁸³ in aliis. ³⁸⁴ in aliis. ³⁸⁵ in aliis. ³⁸⁶ in aliis. ³⁸⁷ in aliis. ³⁸⁸ in aliis. ³⁸⁹ in aliis. ³⁹⁰ in aliis. ³⁹¹ in aliis. ³⁹² in aliis. ³⁹³ in aliis. ³⁹⁴ in aliis. ³⁹⁵ in aliis. ³⁹⁶ in aliis. ³⁹⁷ in aliis. ³⁹⁸ in aliis. ³⁹⁹ in aliis. ⁴⁰⁰ in aliis. ⁴⁰¹ in aliis. ⁴⁰² in aliis. ⁴⁰³ in aliis. ⁴⁰⁴ in aliis. ⁴⁰⁵ in aliis. ⁴⁰⁶ in aliis. ⁴⁰⁷ in aliis. ⁴⁰⁸ in aliis. ⁴⁰⁹ in aliis. ⁴¹⁰ in aliis. ⁴¹¹ in aliis. ⁴¹² in aliis. ⁴¹³ in aliis. ⁴¹⁴ in aliis. ⁴¹⁵ in aliis. ⁴¹⁶ in aliis. ⁴¹⁷ in aliis. ⁴¹⁸ in aliis. ⁴¹⁹ in aliis. ⁴²⁰ in aliis. ⁴²¹ in aliis. ⁴²² in aliis. ⁴²³ in aliis. ⁴²⁴ in aliis. ⁴²⁵ in aliis. ⁴²⁶ in aliis. ⁴²⁷ in aliis. ⁴²⁸ in aliis. ⁴²⁹ in aliis. ⁴³⁰ in aliis. ⁴³¹ in aliis. ⁴³² in aliis. ⁴³³ in aliis. ⁴³⁴ in aliis. ⁴³⁵ in aliis. ⁴³⁶ in aliis. ⁴³⁷ in aliis. ⁴³⁸ in aliis. ⁴³⁹ in aliis. ⁴⁴⁰ in aliis. ⁴⁴¹ in aliis. ⁴⁴² in aliis. ⁴⁴³ in aliis. ⁴⁴⁴ in aliis. ⁴⁴⁵ in aliis. ⁴⁴⁶ in aliis. ⁴⁴⁷ in aliis. ⁴⁴⁸ in aliis. ⁴⁴⁹ in aliis. ⁴⁵⁰ in aliis. ⁴⁵¹ in aliis. ⁴⁵² in aliis. ⁴⁵³ in aliis. ⁴⁵⁴ in aliis. ⁴⁵⁵ in aliis. ⁴⁵⁶ in aliis. ⁴⁵⁷ in aliis. ⁴⁵⁸ in aliis. ⁴⁵⁹ in aliis. ⁴⁶⁰ in aliis. ⁴⁶¹ in aliis. ⁴⁶² in aliis. ⁴⁶³ in aliis. ⁴⁶⁴ in aliis. ⁴⁶⁵ in aliis. ⁴⁶⁶ in aliis. ⁴⁶⁷ in aliis. ⁴⁶⁸ in aliis. ⁴⁶⁹ in aliis. ⁴⁷⁰ in aliis. ⁴⁷¹ in aliis. ⁴⁷² in aliis. ⁴⁷³ in aliis. ⁴⁷⁴ in aliis. ⁴⁷⁵ in aliis. ⁴⁷⁶ in aliis. ⁴⁷⁷ in aliis. ⁴⁷⁸ in aliis. ⁴⁷⁹ in aliis. ⁴⁸⁰ in aliis. ⁴⁸¹ in aliis. ⁴⁸² in aliis. ⁴⁸³ in aliis. ⁴⁸⁴ in aliis. ⁴⁸⁵ in aliis. ⁴⁸⁶ in aliis. ⁴⁸⁷ in aliis. ⁴⁸⁸ in aliis. ⁴⁸⁹ in aliis. ⁴⁹⁰ in aliis. ⁴⁹¹ in aliis. ⁴⁹² in aliis. ⁴⁹³ in aliis. ⁴⁹⁴ in aliis. ⁴⁹⁵ in aliis. ⁴⁹⁶ in aliis. ⁴⁹⁷ in aliis. ⁴⁹⁸ in aliis. ⁴⁹⁹ in aliis. ⁵⁰⁰ in aliis. ⁵⁰¹ in aliis. ⁵⁰² in aliis. ⁵⁰³ in aliis. ⁵⁰⁴ in aliis. ⁵⁰⁵ in aliis. ⁵⁰⁶ in aliis. ⁵⁰⁷ in aliis. ⁵⁰⁸ in aliis. ⁵⁰⁹ in aliis. ⁵¹⁰ in aliis. ⁵¹¹ in aliis. ⁵¹² in aliis. ⁵¹³ in aliis. ⁵¹⁴ in aliis. ⁵¹⁵ in aliis. ⁵¹⁶ in aliis. ⁵¹⁷ in aliis. ⁵¹⁸ in aliis. ⁵¹⁹ in aliis. ⁵²⁰ in aliis. ⁵²¹ in aliis. ⁵²² in aliis. ⁵²³ in aliis. ⁵²⁴ in aliis. ⁵²⁵ in aliis. ⁵²⁶ in aliis. ⁵²⁷ in aliis. ⁵²⁸ in aliis. ⁵²⁹ in aliis. ⁵³⁰ in aliis. ⁵³¹ in aliis. ⁵³² in aliis. ⁵³³ in aliis. ⁵³⁴ in aliis. ⁵³⁵ in aliis. ⁵³⁶ in aliis. ⁵³⁷ in aliis. ⁵³⁸ in aliis. ⁵³⁹ in aliis. ⁵⁴⁰ in aliis. ⁵⁴¹ in aliis. ⁵⁴² in aliis. ⁵⁴³ in aliis. ⁵⁴⁴ in aliis. ⁵⁴⁵ in aliis. ⁵⁴⁶ in aliis. ⁵⁴⁷ in aliis. ⁵⁴⁸ in aliis. ⁵⁴⁹ in aliis. ⁵⁵⁰ in aliis. ⁵⁵¹ in aliis. ⁵⁵² in aliis. ⁵⁵³ in aliis. ⁵⁵⁴ in aliis. ⁵⁵⁵ in aliis. ⁵⁵⁶ in aliis. ⁵⁵⁷ in aliis. ⁵⁵⁸ in aliis. ⁵⁵⁹ in aliis. ⁵⁶⁰ in aliis. ⁵⁶¹ in aliis. ⁵⁶² in aliis. ⁵⁶³ in aliis. ⁵⁶⁴ in aliis. ⁵⁶⁵ in aliis. ⁵⁶⁶ in aliis. ⁵⁶⁷ in aliis. ⁵⁶⁸ in aliis. ⁵⁶⁹ in aliis. ⁵⁷⁰ in aliis. ⁵⁷¹ in aliis. ⁵⁷² in aliis. ⁵⁷³ in aliis. ⁵⁷⁴ in aliis. ⁵⁷⁵ in aliis. ⁵⁷⁶ in aliis. ⁵⁷⁷ in aliis. ⁵⁷⁸ in aliis. ⁵⁷⁹ in aliis. ⁵⁸⁰ in aliis. ⁵⁸¹ in aliis. ⁵⁸² in aliis. ⁵⁸³ in aliis. ⁵⁸⁴ in aliis. ⁵⁸⁵ in aliis. ⁵⁸⁶ in aliis. ⁵⁸⁷ in aliis. ⁵⁸⁸ in aliis. ⁵⁸⁹ in aliis. ⁵⁹⁰ in aliis. ⁵⁹¹ in aliis. ⁵⁹² in aliis. ⁵⁹³ in aliis. ⁵⁹⁴ in aliis. ⁵⁹⁵ in aliis. ⁵⁹⁶ in aliis. ⁵⁹⁷ in aliis. ⁵⁹⁸ in aliis. ⁵⁹⁹ in aliis. ⁶⁰⁰ in aliis. ⁶⁰¹ in aliis. ⁶⁰² in aliis. ⁶⁰³ in aliis. ⁶⁰⁴ in aliis. ⁶⁰⁵ in aliis. ⁶⁰⁶ in aliis. ⁶⁰⁷ in aliis. ⁶⁰⁸ in aliis. ⁶⁰⁹ in aliis. ⁶¹⁰ in aliis. ⁶¹¹ in aliis. ⁶¹² in aliis. ⁶¹³ in aliis. ⁶¹⁴ in aliis. ⁶¹⁵ in aliis. ⁶¹⁶ in aliis. ⁶¹⁷ in aliis. ⁶¹⁸ in aliis. ⁶¹⁹ in aliis. ⁶²⁰ in aliis. ⁶²¹ in aliis. ⁶²² in aliis. ⁶²³ in aliis. ⁶²⁴ in aliis. ⁶²⁵ in aliis. ⁶²⁶ in aliis. ⁶²⁷ in aliis. ⁶²⁸ in aliis. ⁶²⁹ in aliis. ⁶³⁰ in aliis. ⁶³¹ in aliis. ⁶³² in aliis. ⁶³³ in aliis. ⁶³⁴ in aliis. ⁶³⁵ in aliis. ⁶³⁶ in aliis. ⁶³⁷ in aliis. ⁶³⁸ in aliis. ⁶³⁹ in aliis. ⁶⁴⁰ in aliis. ⁶⁴¹ in aliis. ⁶⁴² in aliis. ⁶⁴³ in aliis. ⁶⁴⁴ in aliis. ⁶⁴⁵ in aliis. ⁶⁴⁶ in aliis. ⁶⁴⁷ in aliis. ⁶⁴⁸ in aliis. ⁶⁴⁹ in aliis. ⁶⁵⁰ in aliis. ⁶⁵¹ in aliis. ⁶⁵² in aliis. ⁶⁵³ in aliis. ⁶⁵⁴ in aliis. ⁶⁵⁵ in aliis. ⁶⁵⁶ in aliis. ⁶⁵⁷ in aliis. ⁶⁵⁸ in aliis. ⁶⁵⁹ in aliis. ⁶⁶⁰ in aliis. ⁶⁶¹ in aliis. ⁶⁶² in aliis. ⁶⁶³ in aliis. ⁶⁶⁴ in aliis. ⁶⁶⁵ in aliis. ⁶⁶⁶ in aliis. ⁶⁶⁷ in aliis. ⁶⁶⁸ in aliis. ⁶⁶⁹ in aliis. ⁶⁷⁰ in aliis. ⁶⁷¹ in aliis. ⁶⁷² in aliis. ⁶⁷³ in aliis. ⁶⁷⁴ in aliis. ⁶⁷⁵ in aliis. ⁶⁷⁶ in aliis. ⁶⁷⁷ in aliis. ⁶⁷⁸ in aliis. ⁶⁷⁹ in aliis. ⁶⁸⁰ in aliis. ⁶⁸¹ in aliis. ⁶⁸² in aliis. ⁶⁸³ in aliis. ⁶⁸⁴ in aliis. ⁶⁸⁵ in aliis. ⁶⁸⁶ in aliis. ⁶⁸⁷ in aliis. ⁶⁸⁸ in aliis. ⁶⁸⁹ in aliis. ⁶⁹⁰ in aliis. ⁶⁹¹ in aliis. ⁶⁹² in aliis. ⁶⁹³ in aliis. ⁶⁹⁴ in aliis. ⁶⁹⁵ in aliis. ⁶⁹⁶ in aliis. ⁶⁹⁷ in aliis. ⁶⁹⁸ in aliis. ⁶⁹⁹ in aliis. ⁷⁰⁰ in aliis. ⁷⁰¹ in aliis. ⁷⁰² in aliis. ⁷⁰³ in aliis. ⁷⁰⁴ in aliis. ⁷⁰⁵ in aliis. ⁷⁰⁶ in aliis. ⁷⁰⁷ in aliis. ⁷⁰⁸ in aliis. ⁷⁰⁹ in aliis. ⁷¹⁰ in aliis. ⁷¹¹ in aliis. ⁷¹² in aliis. ⁷¹³ in aliis. ⁷¹⁴ in aliis. ⁷¹⁵ in aliis. ⁷¹⁶ in aliis. ⁷¹⁷ in aliis. ⁷¹⁸ in aliis. ⁷¹⁹ in aliis. ⁷²⁰ in aliis. ⁷²¹ in aliis. ⁷²² in aliis. ⁷²³ in aliis. ⁷²⁴ in aliis. ⁷²⁵ in aliis. ⁷²⁶ in aliis. ⁷²⁷ in aliis. ⁷²⁸ in aliis. ⁷²⁹ in aliis. ⁷³⁰ in aliis. ⁷³¹ in aliis. ⁷³² in aliis. ⁷³³ in aliis. ⁷³⁴ in aliis. ⁷³⁵ in aliis. ⁷³⁶ in aliis. ⁷³⁷ in aliis. ⁷³⁸ in aliis. ⁷³⁹ in aliis. ⁷⁴⁰ in aliis. ⁷⁴¹ in aliis. ⁷⁴² in aliis. ⁷⁴³ in aliis. ⁷⁴⁴ in aliis. ⁷⁴⁵ in aliis. ⁷⁴⁶ in aliis. ⁷⁴⁷ in aliis. ⁷⁴⁸ in aliis. ⁷⁴⁹ in aliis. ⁷⁵⁰ in aliis. ⁷⁵¹ in aliis. ⁷⁵² in aliis. ⁷⁵³ in aliis. ⁷⁵⁴ in aliis. ⁷⁵⁵ in aliis. ⁷⁵⁶ in aliis. ⁷⁵⁷ in aliis. ⁷⁵⁸ in aliis. ⁷⁵⁹ in aliis. ⁷⁶⁰ in aliis. ⁷⁶¹ in aliis. ⁷⁶² in aliis. ⁷⁶³ in aliis. ⁷⁶⁴ in aliis. ⁷⁶⁵ in aliis. ⁷⁶⁶ in aliis. ⁷⁶⁷ in aliis. ⁷⁶⁸ in aliis. ⁷⁶⁹ in aliis. ⁷⁷⁰ in aliis. ⁷⁷¹ in aliis. ⁷⁷² in aliis. ⁷⁷³ in aliis. ⁷⁷⁴ in aliis. ⁷⁷⁵ in aliis. ⁷⁷⁶ in aliis. ⁷⁷⁷ in aliis. ⁷⁷⁸ in aliis. ⁷⁷⁹ in aliis. ⁷⁸⁰ in aliis. ⁷⁸¹ in aliis. ⁷⁸² in aliis. ⁷⁸³ in aliis. ⁷⁸⁴ in aliis. ⁷⁸⁵ in aliis. ⁷⁸⁶ in aliis. ⁷⁸⁷ in aliis. ⁷⁸⁸ in aliis. ⁷⁸⁹ in aliis. ⁷⁹⁰ in aliis. ⁷⁹¹ in aliis. ⁷⁹² in aliis. ⁷⁹³ in aliis. ⁷⁹⁴ in aliis. ⁷⁹⁵ in aliis. ⁷⁹⁶ in aliis. ⁷⁹⁷ in aliis. ⁷⁹⁸ in aliis. ⁷⁹⁹ in aliis. ⁸⁰⁰ in aliis. ⁸⁰¹ in aliis. ⁸⁰² in aliis. ⁸⁰³ in aliis. ⁸⁰⁴ in aliis. ⁸⁰⁵ in aliis. ⁸⁰⁶ in aliis. ⁸⁰⁷ in aliis. ⁸⁰⁸ in aliis. ⁸⁰⁹ in aliis. ⁸¹⁰ in aliis. ⁸¹¹ in aliis. ⁸¹² in aliis. ⁸¹³ in aliis. ⁸¹⁴ in aliis. ⁸¹⁵ in aliis. ⁸¹⁶ in aliis. ⁸¹⁷ in aliis. ⁸¹⁸ in aliis. ⁸¹⁹ in aliis. ⁸²⁰ in aliis. ⁸²¹ in aliis. ⁸²² in aliis. ⁸²³ in aliis. ⁸²⁴ in aliis. ⁸²⁵ in aliis. ⁸²⁶ in aliis. ⁸²⁷ in aliis. ⁸²⁸ in aliis. ⁸²⁹ in aliis. ⁸³⁰ in aliis. ⁸³¹ in aliis. ⁸³² in aliis. ⁸³³ in aliis. ⁸³⁴ in aliis. ⁸³⁵ in aliis. ⁸³⁶ in aliis. ⁸³⁷ in aliis. ⁸³⁸ in aliis. ⁸³⁹ in aliis. ⁸⁴⁰ in aliis. ⁸⁴¹ in aliis. ⁸⁴² in aliis. ⁸⁴³ in aliis. ⁸⁴⁴ in aliis. ⁸⁴⁵ in aliis. ⁸⁴⁶ in aliis. ⁸⁴⁷ in aliis. ⁸⁴⁸ in aliis. ⁸⁴⁹ in aliis. ⁸⁵⁰ in aliis. ⁸⁵¹ in aliis. ⁸⁵² in aliis. ⁸⁵³ in aliis. ⁸⁵⁴ in aliis. ⁸⁵⁵ in aliis. ⁸⁵⁶ in aliis. ⁸⁵⁷ in aliis. ⁸⁵⁸ in aliis. ⁸⁵⁹ in aliis. ⁸⁶⁰ in aliis. ⁸⁶¹ in aliis. ⁸⁶² in aliis. ⁸⁶³ in aliis. ⁸⁶⁴ in aliis. ⁸⁶⁵ in aliis. ⁸⁶⁶ in aliis. ⁸⁶⁷ in aliis. ⁸⁶⁸ in aliis. ⁸⁶⁹ in aliis. ⁸⁷⁰ in aliis. ⁸⁷¹ in aliis. ⁸⁷² in aliis. ⁸⁷³ in aliis. ⁸⁷⁴ in aliis. ⁸⁷⁵ in aliis. ⁸⁷⁶ in aliis. ⁸⁷⁷ in aliis. ⁸⁷⁸ in aliis. ⁸⁷⁹ in aliis. ⁸⁸⁰ in aliis. ⁸⁸¹ in aliis. ⁸⁸² in aliis. ⁸⁸³ in aliis. ⁸

Sed divina justitia est, ut qui voluntate amisit quod amare debuit, amittat cum dolore quod amavit, dum naturarum Creator ubique laudetur. Adhuc enim est bonum, quod dolet amissum bonum: nam nisi aliquod bonum remansisset in natura, nullus boni amissi dolor esset in poena.

XXXII. Cui autem sine mali experientia placet bonum, id est, ut antequam boni amissionem sentiat, eligat teneri et amittit, super omnes homines predictandus est. Sed hoc nisi cujusdam singularis laudis esset, non illi puer tribueretur, qui ex genere Israël factus Emmanuel nobis-
eum Deus¹, reconciliavit nos Deo, hominum et Dei homo
mediator², Verbum apud Deum, caro apud nos, Verbum
caeo inter Deum et nos. De illo quippe Propheta dicit:
« Priesquam sciat puer bonum aut malum, contemnet
malitiam, ut eligat bonum³. » Quomodo quod nescit, aut
contemnit, aut eligit, nisi quia haec duo sciuntur aliter
per prudentiam boni, aliter per experientiam mali? Per
prudentiam boni malum scitur, etsi non sentitur. Tenetum
enim bonum, ne ammissione ejus sentiatur malum. Iten
per experientiam mali scitur bonum; quoniam quid am-
serit, sentit, cui de bono amissio male fuerit. Prins quan-
sciret ergo puer per experientiam, aut bonum quo care-
reret, aut malum quo boni amissione sentiret, contem-
psit malum ut eligeret bonum, id est, noluit amittere
quod habebat, ne sentiret amittere quod amittere non
debet. Singulare exemplum obedientie; quippe qui non
venit facere voluntatem suam, sed ejus voluntatem a quo
missus est⁴; non sicut ille qui elegit facere voluntatem
suam, non ejus a quo factus est. Merito sicut per unius
inobedientiam peccatores constituti sunt multi, ita per
unius obedientiam justi constitutuuntur multi⁵: « Quia sicut

¹ Matth. i, 23. — ² 1 Tim. ii, 5. — ³ Isai. vii, 16, juxta lxx. — ⁴ Joan. vi, 38. — ⁵ Rom. v, 19.

» in Adam omnes moriuntur, sic et in Christo omnes vivificabuntur⁴. »

si je signe ce contrat. Mirum est empereur du monde.

CANTUS XV

CAPUT XV.

Lignum scientiae boni et mali cur sic appellatum.

XXXIII. Ещё вчера на концерте в театре императора Петра Великого состоялся концерт, на котором выступил

XXXIII. FRUSTRA autem nonnulli acute obtusi sunt, cum requirunt, quomodo potuerit appellari lignum dignoscientiae boni et mali, antequam in eo transgressus esset homo praeceptum, atque ipsa experientia dignoscere quid interesset inter bonum quod amisit, et malum quod admisit. Lignum enim tale nomen accepit, ut eo secundum probationem non tacto caveretur, quod eo contra probationem tacto sentiretur. Neque enim quia inde contra praeceptum manducaverunt, ideo factum est illud lignum dignoscientiae boni et mali; sed utique etiam si obedientes essent⁴, et nihil inde contra praeceptum usurpassent, id recte vocaretur quod ibi eis accideret, si usurpassent. Quicquidmodum si vocaretur arbor saturatius, quod inde possent homines saturari, numquid si nemo accessisset, ideo nomen illud esse incongruum? quandoquidem cum accederent et saturarentur, tunc probarent quam hoc recte arbor illa vocaretur.

¹ Cor. xv, 22. — ² Sent. dist. xvi, cap. In hoc. ³ Anspr. ⁴ Ante-

Creator omnis est bonum, quid
dicitur amissio? etiam in natura ali-
rigem in aliis?

CAPUT XVI.

*Hominem ante mali experimentum potuisse
intelligere quid esset malum.*

XXXIV. Et quomodo, inquit, intelligeret homo, quod ei dicebatur lignum dignoscere boni et mali, quando ipsum malum quid esset omnino nesciebat? Hoc qui sapient parum attendunt quemadmodum a contraria notis sic pleraque intelligantur ignota, ut etiam verba rerum quae non sunt, cum in loquendo interponantur, nullus calget auditor. Hoc enim quod omnino non est, nihil vocatur: et has duas syllabas nemo non intelligit, qui latine audit et loquitur. Unde nisi cum sensu intuerit id quod est, et ejus privatione quid etiam non sit agnoscit? Sic et inane cum dicitur, intuendo corporis plenitudinem, privatione ejus tanquam contraria, quid dicatur inane intelligimus: sicut audiendi sensu non solum de vocibus, verum etiam de silentio judicamus: sic ex vita qua inerat homini, posset ejus cavere contrarium, id est, vite privationem que mors vocatur: et ipsam causam qua perderet quod amabat, id est, quoddlibet factum suum, quo fieret ut amitteret vitam, quibuslibet syllabis appellaretur, quemadmodum latine cum dicitur peccatum vel malum, tanquam signum ejus intelligeret, quod mente discerneret. Nos enim quomodo intelligimus, cum dicitur resurrectio, quam nunquam experti sumus? Nonne quia sentimus quid sit vivere, et ejus rei privationem vocamus mortem, unde redditum ad id quod sentimus, resurrecti-
onem appellamus? et si quo alio nomine in quacunque

lingua idipsum appellatur, menti utique signum insinuat in voce loquentium, quo sonante agnoscat, quod etiam sine signo cogitaret. Mirum est enim, quemadmodum rerum quas habet amissionem, etiam inexpertam natura devitet. Quis enim pecora docuit deviationem mortis, nisi sensus vita? Quis parvulum puerum adhaerescere ballo suo, si eum fuerit ex alto jaceri minitus? quod ex quadam tempore incipit, sed tamen antequam aliquid hujusmodi expertus sit.

XXXV. Sic ergo illis primis hominibus jam vita erat dulcis, quam profecto amittere devitabant; idque ipsum quibuscumque modis vel sonis significantem Deum intelligere poterant: nec aliter eis posset persuaderi peccatum, nisi prius persuaderetur eos ex illo facto non esse morituros, id est, illud quod habebant, et se habere gaudebant, non amissuros, unde suo loco loquendum est: Advertant itaque si quos moverit, quomodo potuerint intelligere in experita nominantem vel minantem Deum: et videant nos omnium inexpertorum nomina, nonni ex contraria quae jam novimus, si privationem sunt, aut ex similibus, si specierum sunt, sine ullo actu dubitationis agnoscere. Nisi forte aliquem moverit, quemadmodum loqui potuerint, vel loquentem intelligere, qui non didicerant vel crescendo inter loquentes, vel aliquo magisterio: quasi magnum fieret Deo loqui eos docere, quos ita fecerat, ut hoc possent etiam ab hominibus discere, si essent a quibus.

¹ 2 Sent. dist. xx, cap. Illud.

*et intelligatur operatio Dei in creaturis, quia impri-
mis de ipso sentiendum.*

XXXVIII. Logos itaque magis nequam proterius proponitur, ut inveniamur quantum possumus, quantum

¹ Gen. viii. 8.

intendere inquit amplexum ducere, ut aliosque misericordi signum
mutare possit, cum similes sint, non omnino potest, sed
miseris, immo etiam miseri. Aetatisq[ue] omnia eius
erunt in afflictione. **CAPUT XVII.** sed etiam m[isericordia] et
miseria misericordias ab eo possunt operari. Quidam
An utrius Adamo et Evae datum sit praeceptum?

Et h[oc] bonum fons originis olio ex tunc dico, quod est, omnes
XXXVI. MERITO sane queritur, utrum hoc praeceptum
viro tantum dederit Deus, an etiam foemina? Sed nondum
narratum est quemadmodum facta sit foemina. An forte
jam erat facta, sed hoc quemadmodum gestum sit quod
prius erat gestum, postea recapitulando narratum est?
Verba enim Scriptura sic se habent: « Et praecepit Do-
minus Deus Adae dicens: » non dixit: « Praeceperit eis: » Deinde sequitur, « Ab omni ligno quod est in paradyso esca-
» edes; » non dixit: « Edetis. » Deinde adjungit, « Deligo
» autem cognoscendi bonum et malum, non manducabis
» de illo: » Jam hic tanquam ad ambos pluraliter lo-
quitur, et pluraliter praeceptum terminat dicens: « Qua-
» die autem erideris ab eo, morte morieris. » An sciens
quod ei facturus erat mulierem, ita praecepit ordinatissime,
ut per virum praeceptum Domini ad feminam pervenire?
Quam disciplinam in Ecclesia servat Apostolus, dicens:
« Si quid autem discere volunt, domi viros suos interro-
» gent². » ^{ad comp. et modis apud ipsos. ipsorum et ipsorum munera}
^{1 Gen. ii, 16. — 2 Cor. xiv, 35.}

Intelligatur ergo quod dicitur, quod mente
misericordia, tanquam signum ejus intelligeret, quod mente
discerneretur. Nam enim quomodo intelligimus, cum dicitur
resurrecio, quam nonquatenus experti sumus? Nonne ipsa
sentimus quod sit vivere, et ejus rei privationem vocamus
mortem, unde redditum ad id quod sentimus, resurreccio
non appellamus? et si quo alio nomine in quacumque

CAPUT XVIII.

Quomodo Deus locutus sit homini.

XXXVII. Item queri potest, quomodo nunc Deus lo-
cutus sit ad hominem, quem fecit, jam certe sensu ac
mente praeeditum, ut audire et intelligere loquentem vale-
ret? Neque enim alter praeceptum posset accipere, quo
transgressus esset, nisi hoc acceptum intelligeret.
Quomodo ergo illi locutus est Deus? Utrum intus in mente
secundum intellectum, id est, ut sapienter intelligeret vo-
luntatem ac praeceptum Dei sine ullis corporalibus sonis
vel corporalium similitudinibus rerum? Sed non sic existi-
mo primo homini locutum Deum. ^{scripta movere. secunda tempore ac loco movere.} Talia quippe Scrip-
tura narrat, ut potius credamus, sic esse Deum locutum
homini in paradyso, sicut etiam postea locutus est Patri-
bus, sicut Abraham, sicut Moysi, id est, in aliqua specie
corporali. Hinc est enim quod audierunt ejus vocem am-
bulantis in paradyso ad vesperam, et absconderunt se¹.

CAPUT XIX.

*Ut intelligatur operatio Dei in creaturis, quid impi-
to, quoque et ipsi sentiendum.* <sup>modo diverso
notio eiusdem in comprehendere, vel inveniri.</sup>
XXXVIII. Locus itaque Magnus neque pretereundus
propinquit, ut intueamur quantum possumus, quantum

¹ Gen. iii, 8.

cxxii.

ipse adjuvare et donare dignatur, opus divinae providentiae bipertitum, quod superioris cum de agricultura loquuntur, transitoria quadam occasione perstrinximus, ut inde jam inciperet legentis animus hoc assuescere contueri, quod adjuvat plurimum, ne quid indignum de ipsa Dei substantia sentiamus. Dicimus itaque ipsum summum, verum, unum ac solum Deum, Patrem et Filium et Spiritum sanctum, id est, Deum Verbumque ejus et utrinusque Spiritum, Trinitatem ipsam, neque confusam, neque separatam, « Deum qui solus habet immortalitatem ; et » lucem habitat inaccessiblem, quem nemo hominum » vidit, nec videre potest¹, » nec locorum vel finito vel infinito spatio contineri, nec temporum vel finito vel infinito volumine variari. Neque enim est in ejus substantia qua Deus est, quod brevius sit in parte quam in toto, sicut necesse est esse, quae in locis sunt, aut fuit in ejus substantia quod jam non est, vel erit quod nondum est, sicut in naturis que possunt temporis mutabilitatem pati.

CAPUT XX.

Creatura corporalis loco et tempore, spiritualis tempore tantum, Creator ipse neutrō modo mutabilis.

XXXIX. Hic ergo incomutabili aeternitate vivens creavit omnia simul, ex quibus current tempora, et implerentur loca, temporalibusque et localibus rerum motibus saecula volverentur. In quibus rebus quedam spiritualia, quedam corporalia condidit, formans materiam

¹ Tim. vi, 16.

quam nec aliud nec nullus, sed omnino ipse informem ac formabilem instituit, ut formationem suam non tempore, sed origine preveniret. Spiritalem autem creaturam corporali praeposuit; quod spiritualis tantummodo per tempora mutari posset, corporalis autem per tempora et loca. Exempli enim, gratia per tempus movetur animus, vel reminiscendo quod oblitus erat, vel discendo, quod nesciebat; vel volando quod solebat: per loca autem corpus, vel a terra in celum, vel a celo in terram, vel ab Oriente in Occidentem, vel si quis alio simil modo. Omne autem quod movetur per locum, non potest nisi et per tempus simili moveri: at non omne quod movetur per tempus, necesse est etiam per locum moveri. Sicut ergo substantiam, qua movetur per tempus et locum, precedit substantia que tantum per tempus: ita ipsam precedit illa, qua nec per locum nec per tempus. Ac per hoc sicut per tempus et locum movet corpus ipsa tantum per tempus motus conditus spiritus; ita per tempus movet conditum spiritum ipsa nec per tempus, nec per locum motus conditor Spiritus: sed spiritus creatus movet se ipsum per tempus, et per tempus ac locum corpus; Spiritus autem creator movet se ipsum sine tempore ac loco, movet conditum spiritum per tempus sine loco, movet corpus per tempus et locum.

CAPUT XXI.

Quomodo Deus immotus moveat creaturas, exemplum animae deprehendi.

XL. Quocirca quisquis intelligere conatur, quemadmodum vere aeternus et vere immortalis atque incommuta-

bilis Deus, ipse nec per tempus nec per locum motus moveat temporaliter et localiter creaturam suam, non cum puto posse assequi, nisi prius intellexerit quemadmodum anima, hoc est, spiritus creatus, non per locum, sed tantum per tempus motus, moveat corpus per tempus et locum. Si enim quod in se ipso agitur capere nondum potest, quanto minus illud quod supra est?

XLI. Affecta quippe anima carnalium sensuum consuetudine, etiam se ipsam cum corpore per locum moveri putat, dum id per locum movet. Quae si possit diligenter inspicere, tanquam cardines membrorum corporis sui, quemadmodum articulatum dispositi sunt, a quibus initia motionum nitantur; inventiet ea quea per spatia locorum moventur, nisi ab eis qua loco fixa sunt, non moveri. Non enim movetur solus digitus, nisi manus fixa sit, a cuius articulo velut immoto cardine moveatur: sic tuto palma ab articulo cubiti, sic cubitus ab articulo humeri, humerus ab scapula cum moveatur, stantibus utique cardinibus quibus motio nitatur, it per loci spatium quod movetur. Sic plantae in talo est articulus, quo stante moveatur; sic cruris in genu, et totius pedis in coxa: et nullius membrorum omnino est, quem voluntas moveat, nisi ab aliquo articuli cardine, quem nutus ejusdem voluntatis primitus figit, ut ab eo quod loci spatio non moveatur, agi valeat quod movetur. Denique nec in ambulando pes levatur, nisi aliud fixus totum corpus ferat, donec ille qui motus est a loco unde fertur, ad locum quo fertur, immotu articulo sui carnis immitatur.

XLII. Porro si in corpore nullum membrum per locum voluntas moveat, nisi ab eo membris articulo quem non moveat, cum et illa pars corporis que moveatur, et illa qua fixa sit ut moveatur, corporeas habeant quantitates suas, quibus occupent spatia locorum suorum; quanto magis

ipse animae nutus, cui membra deserviunt, ut quod placuerit figuratur, unde id quod movendum est innitatur; cum anima non sit natura corpora, nec locali spatio corpus impletat, sicut aqua utrem sive spongiam; sed miris modis ipso incorpore nutu commixta sit vivificando corpori, quo et imperat corpori, quadam intentione, non mole: quanto magis, inquam, nutus ipse voluntatis eius non per locum movetur, ut corpus per locum moveat, quando totum per partes moveat, nec aliquas loco moveat nisi per illas, quas loco non moveat.

CAPUT XXII.

Quomodo Deus moveat, quomodo anima.

XLIII. Quoniam si intelligere difficile est, utrumque crederatur, et quod creatura spiritalis non per locum mota moveat corpus per locum, et quod Deus non per tempus motus moveat creaturam spiritaliter per tempus. Quod si de anima quisque non vult hoc credere, quod quidem sine dubio non solum crederet, verum etiam intelligeret, si eam posset, sicuti est, incorpoream cogitare. Cui enim non facile occurrat, quod per locum non moveatur quod per loci spatia non distenditur? Quidquid autem per loci spatia distenditur corpus est. Ac per hoc consequens est, ut anima per locum moveri non putetur, si corpus non esse crederatur. Sed ut dicere cooperam, si de anima hoc quisque non vult credere, non nimis urgendum est. Substantiam vero Dei nisi credit nec per tempus nec per locum moveri, nondum perfecte incommutabilem credit.

CAPUT XXIII.

Deus semper quietus, omnia tamen agens.

XLIV. VERUM quia omnino incommutabilis est illa natura Trinitatis, et ob hoc ita eterna, ut ei aliquid coeterum esse non possit, ipsa apud se ipsam et in se ipsa sine ullo tempore ac loco, movere tamen per tempus et locum sibi subditam creaturam, naturas creans honestate, voluntates ordinans potestate: ut in naturis nulla sit, qua non ab illo sit; in voluntatibus autem nulla bona sit, cui non praesit; nulla mala sit, qua bene uti non possit. Sed quia non omnibus naturis dedit voluntatis arbitrium, ille autem quibus dedit, potentiores ac superiores sunt, illae nature que non habent voluntatem, subdita sint necesse est illis quae habent, et hoc ordinatione Creatoris, qui nunquam ita punit voluntatem malam, ut naturae perimit dignitatem. Cum igitur omne corpus et omnis anima irrationalis non habeat voluntatis arbitrium, subdita ista sunt eis naturis, qua praeedita sunt arbitrio voluntatis, nec omnibus omnia, sed sicut distribuit justitia Creatoris. Ergo Dei providentia regens atque administrans universam creaturam, et naturas et voluntates, naturas ut sint, voluntates autem ut nec infructuose bona, nec impunitae mala sint; subdit primitus omnia sibi, deinde creaturam corporalem creaturam spiritali, irrationali rationali, terrestrem coelesti, foemineam masculinam, minus valentem valentiori, indigentiori copiosiori. In voluntatibus autem, bonas sibi, ceteras vero ipsis servientibus sibi; ut hoc patiatur voluntas mala, quod ex jussu Dei fecerit

bona, sive per se ipsam, sive per malam, in rebus duntaxat quae naturaliter sunt etiam malis voluntatibus subditae, id est, in corporibus. Nam in se ipsis male voluntates habent interiorum peccatum suum, eandem ipsam iniquitatem suam.

CAPUT XXIV.

Quænam beatis Angelis subdita creature.

XLV. Ac per hoc sublimibus Angelis Deo subdite fruentibus, et Deo beate servientibus, subdita est omnis natura corpora, omnis irrationalis vita, omnis voluntas vel infirma vel prava, ut hoc de subditis vel cum subditis agant, quod naturæ ordo poscit omnibus, jubente illo cui subiecta sunt omnia. Proinde illi in illo veritatem incommutabilem vident, et secundum eam suas dirigunt voluntates. Fiant ergo illi participes aeternitatis, veritatis, voluntatis ejus semper, sine tempore et loco. Moventur autem ejus imperio etiam temporaliter, illo non temporali moto. Nec ita ut ab ejus contemplatione resiliant et descant: sed simul et illum sine loco ac tempore contemplantur, et ejus in inferioribus iussu perficiunt, moventes se per tempus, corpus autem per tempus et locum, quantum eorum congrui actioni. Et ideo Deus bipertito providentia sue opere praest universæ creature, naturis ut fiant, voluntatibus autem ut sine suo jussu vel permissu nihil faciant.

CAPUT XXV.

CAPUT XXV. In quod secesserat

*Natura universitatis, partesque ejus quomodo a Deo
administrentur.*

XLVI. NATURA igitur universitatis corporalis non-adjuvatur extrinsecus corporaliter. Neque enim est extra eam ullum corpus, alioquin non est universitas. Intrinsecus autem adjuvatur incorporaliter, Deo id agente ut omnino natura sit; « Quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia ». Partes vero ejusdem universitatis et intrinsecus incorporaliter adjuvantur, vel potius fiunt, ut nature sint; et extrinsecus corporaliter, quo se melius, habeant, sicut alimentis, agricultura, medicina, et quemcumque etiam ad ornatum fiunt, ut non solum salve ac fecundiores, verum etiam decentiores sint.

XLVII. Spiritalis autem creata natura si perfecta atque
beata est, sicut Angelorum sanctorum, quantum attinet
ad se ipsam, quo sit, sapiensque sit, nonnisi intrinsecus
in corporalitate adjuvatur. Intus ei quippe loquitur Deus
miro et ineffabili modo, neque per Scripturam corpora-
libus instrumentis affixam, neque per voces corporalibus
auribus insonantes, neque per corporum similitudines,
quales in spiritu imaginatiter fiunt, sicut in somnis, vel
in aliquo excessu spiritus, quod greci dicitur *εντονος*: et nos
eo verbo jam utimur pro latino, quia et hoc genus visio-
num, quamvis interius fiat quam sunt ea, que animo
per sensus corporis nuntiantur; tamen quia simile est eis,
ita ut cum fit, discerni ab eis aut omnino non possit, aut

¹ Rom. xi, 36.

certe vix et rarissime possit, et quia exterius est quam illud, quod in ipsa incommutabili veritate mens rationalis et intellectualis intutetur, caue luce de his omnibus judicat, inter illa quae extrinsecus fiunt arbitror us esse deputandum. Creatura ergo spiritualis et intellectualis perfecta et beata, qualis Angelorum est, sicut dixi, quantum attinet ad se ipsam quo sit, sapiensque ac beata sit, non nisi intrinsecus adjuvatur aeternitate, veritate, charitate Creatoris. Extrinsecus vero si adjuvari dicenda est, eo fortasse solo adjuvatur, quod invicem vident, et de sua societate gaudent in Deo, et quod perspectis etiam in eis ipsis omnibus creaturis, undique gratias agit laudatque Creatorem. Quod autem attinet ad creature angelicæ actionem, per quam universarum rerum generibus, maxime humano providentia Dei prospicitur, ipsa extrinsecus adjuvat, et per illa visa quae similia sunt corporalibus, et per ipsa corpora quae angelicæ subjacent potestati.

CAPUT XXVI.

Deus semper idem et immotus administrat omnia

XLVIII. Quæ cum ita sint, cum Deus omnipotens et omnitenens, incommutabili æternitate, veritate, voluntate semper idem, non per tempus nec per locum motus, movet per tempus creaturam spiritalem, movet etiam per tempus et locum creaturem corporalem, ut eo motu naturas quas intrinsecus substituit, etiam extrinsecus administret, et per voluntates sibi subditas, quas per tempus, et per corpora sibi atque illis voluntatibus subdita, que per tempus et locum movet, eo tempore ac loco cuius

ratio in ipso Deo vita est sine tempore ac loco : cum ergo tale aliquid Deus agit, non debemus opinari ejus substantiam qua Deus est, temporibus locisque mutabilem , aut per tempora et loca mobilem , sed in opere divine providentiae ista cognoscere : non in illo opere quo naturas crebat, sed in illo quo intrinsecus creatas etiam extrinsecus administrat, cum sit ipse, nullo locorum vel intervallu vel spatio, incommutabili excellentique potentia et interior omni re, quia in ipso sunt omnia , et exterior omni re, quia ipse est super omnia . Item nullo temporum vel intervallu vel spatio, incommutabili aternitate et antiquior est omnibus, quia ipse est ante omnia , et novior omnibus, quia idem ipse post omnia .

CAPUT XXVII.

Quomodo locutus sit Deus Adæ, ex dictis colligitur.

XLIX. QUAPROPTER cum audimus Scripturam dicentem: « Et præcepit Dominus Deus Adæ, dicens: Ab omni ligno » quod est in paradiſo esca edes : de ligno autem cognos- » cendi bonum et malum, non manducabis de illo : qua » die autem ereditis ab eo, morte moriemini ¹; » si modum querimus quomodo ista locutus sit Deus, modus quidem ipse a nobis proprie comprehendendi non potest; certissime tamen tenere debemus Deum aut per suam substantiam loqui, aut per sibi subditam creaturam, sed per suam substantiam non loqui nisi ad creandas omnes naturas, ad spirituales vero atque intellectuales non solum creandas, sed etiam illuminandas, cum iam possunt capere

¹ Gen. ii, 16.

locationem ejus, qualis est in Verbo ejus, quod « In prin- » cípio erat apud Deum, et Deum erat Verbum, per quod » facta sunt omnia ! » Illis autem, qui eam capere non possunt, cum loquitur Deus, nonnisi per creaturam loquitur, aut tantummodo spiritalem, sive in somnis, sive in extasi in similitudine rerum corporalium; aut etiam per ipsum corporalem, dum sensibus corporis vel aliqua species apparet, vel insonant voces.

L. Si ergo Adam talis erat, ut posset capere illam locationem Dei, quam mentibus angelicis per suam præbet substantiam, non dubitandum est, quod ejus mente per tempus moverit miro et ineffabili modo, non motus ipse per tempus, eique utile ac salubre præceptum veritatis impresserit, et que transgressorí poena deberetur, ea ipsa ineffabilitate veritatem monstraverit : sicut audiuntur vel videntur omnia bona præcepta in ipsa incommutabili Sapientia, quæ in animas sanctas se transfert ex aliquo tempore ², cum ipsis nullus sit motus in tempore. Si autem ad eum modum Adam justus erat, ut ei adhuc opus esset alterius creature sanctioris et sapientioris auctoritas, per quam cognosceret Dei voluntatem atque iussionem, sicut nobis Prophetæ, sicut ipsis Angeli : cur ambigimus per aliquam hujusmodi creaturam ci esse locutum Deum, talibus vocum signis, quae intelligere posset? Illud enim quod postea scriptum est, cum peccasset, eos audisse vocem Domini Dei ambulantis in paradiſo ³, quia non per ipsum Dei substantiam, sed per subditam ei creaturam factum est, nullo modo dubitat qui fidem catholicam sapit. Ad hoc enim et aliquanto latius de hac re disserere volui, quia nonnulli hæretici putant substantiam Filii Dei nullo assumpto corpore per se ipsam esse visibilem⁴, et ideo antequam ex Virgine corpus acciperet, ipsum visum esse Pa-

¹ Joan. i, 1. — ² Sap. vii, 27. — ³ Gen. iii, 2. — ⁴ Tim. vi, 16.

tribus opinantur, tanquam de solo Deo Patre dictum sit, « Quem nemo hominum vidit, nec videre potest : » quia Filius visus sit ante acceptam servi formam, etiam per ipsam substantiam suam : que impietas procul a catholicis mentibus repellenda est. Sed de hoc plenus alias, si Domino placuerit, disseremus : nunc terminato isto volvum, id quod sequitur, quomodo sit mulier ex viri sui latere creata, in consequentibus parandum est.

De eo quod legitur in capite II, 18 GENESIOS : « Et dixit dominus deus : Non est bonus hominem esse solum, etc. » usque ad illud : « Et erat duo in carne una. »

CAPUT I.

Cur dictum sit ; Et finxit Deus adhuc de terra, etc.

I. « Et dixit dominus deus : Non bonus est hominem esse solum, faciamus ei adjutorium secundum ipsum. » Et finxit Deus adhuc de terra omnes bestias agri, et omnia volatilia celi, et adduxit illa ad Adam, ut videret quid vocaret illa. Et omne quodcumque vocavit illud Adam animam vivam, hoc est nomen ejus. Et vocavit Adam nomina omnibus pecoribus, et omnibus volatilibus coeli, et omnibus bestiis agri. Ipsi autem Adam non est inventus adjutor similis ei. Et immisit Deus extasim in Adam, et obdormivit. Et accepit unam costarum eius, et adimplevit carnem in loco ejus : et aedificavit dominus deus costam, quam accepit de Adam, in mulierem : et adduxit eam ad Adam. Et dixit Adam : Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea : haec vocabitur mulier, quoniam ex viro suo sumpta est. Et proper hoc relinquet homo patrem et matrem, et conglutinabitur uxori sue, et erunt duo in carne una. Si aliquid

¹ Gen. II, 18-24. ² Id est emendatio, quae multo sensu et significatu certior est. ³ Id est, ut dicitur, quod est in corpore certior.